

Nõiutud tootemi seadus

Monumendisõda jätkub. Isamaalasest justiitsminister Lea Danilson-Järg saatis valitsusse eelnõu, kus nõutakse avalikust ruumist okupatsioonirežiimi toetava sümbolika eemaldamist. Seadusvastase ikonograafia eemaldamine jääb kohalike omavalitsuste korraldada, ent kui sellega hakkama ei saada, võib sekkuda riik. Eelnõu seletuskirjas täpsustatakse, et hoonete revideerimiseks on aega kolm kuud, alates seadusemuudatuse jõustumisest.

Eelnõu lai tõlgendusväli on tekitanud küsimusi nii kunstiajaloolaste kui ka justiitsministri koalitsioonikaaslaste seas: kas haamri alla võivad minna ka näiteks Liivalaia tänava stalinistlik elumaja, Maarjamäe memoriaal või [Estonia teatri](#) laemaal? Justiitsminister on küsimusele vastamist vältinud, öeldes, et ta pole pädev konkreetseid objekte hindama ning et uue valitsuskomisjoni ülesanne ongi „eri aspekte ja eri huvisid tasakaalustatult arvesse võtva“ otsuse tegemine.

Ma ei kadesta selle komisjoni liikmeid. Otsustada, milline okupatsioonirežiimiga seotud kujund õigustab seda režiimi ja milline on lihtsalt „okupatsioonirežiimile iseloomulik“, on peaaegu võimatu missioon. Praeguse debati kvaliteeti näitab ent päris hästi justiitsministri enda hinnang. ERRi arvamusoos leiab ta, et kurjast on Eesti [teatrites](#) leiduvad „sirbid ja vasarad, [mis mõjutavad] seeläbi küllastajate meelsust. Kui aga välisfassaadil asuvatel viisnurkadel sama mõju pole, siis need võivad endiselt stalinistliku arhitektuuri külge jääda“.

Selles tõlgenduses on okupatsioonisümbolid justkui nõiutud tootemid, mis muudavad pelgalt oma olemasoluga nende auraga kokku puutunud nõukogudemeelsemaks. Seesugune sisetunne näib olevat paljudel. Kust siiski pärineb enesekindlus väita, et [Estonia teatris](#) kinni kaetud tsitaat „kunst kuulub rahvale“ on vale auraga, aga näiteks Sõpruse kino fassaadil ilutsevad viisnurgad ei puuduta kedagi? See jääb mulle segaseks.

Ei Nõukogude režiimi enese ega ka sellest maha jäänud arhitektuuri näol pole tegemist monoliitsete nähtustega, mille tähendus oleks läbi aja ja ruumi ühesugune ja üheselt mõistetav. Pealegi, kõige ühemõttelisemalt võõrvõimu õigustavate monumentidega, Lenini ja Stalini kujudega, tehti Baltikumis juba 1990ndatel puhas töö. Allesjäänu ümber kootud mäluksuur on meil ambivalentne ja pluralistlik. Seda kinnitab ka eelnõu

sirp.ee

Estonia teater
Teater

seletuskirjas tsiteeritud riigikantselei seireuuring, kus vastajad on andnud Nõukogude sõjamonumentidele väga erineva hinnangu. 25% näeb neis võimalust mälestada kõiki sõjas hukkunuid, 33% rahu hinna ja väärtuse meeldetuletust ja ning 22% vabaduse kaotamise meeldetuletust.

Mitmetahuliselt mäletatakse ka Nõukogude perioodi laiemalt. Stalinismiajal kogetud trauma kõrval kujundab Eestis mäluksuuresti ka nõukanostalgia, olgu näiteks vabaõhumuuseumis taaselustatud kolhoosikorterimaja, Viru hotelli KGB muuseumi või ETV sarja „ENSV“ populaarsus. Paljud monumendid jätavad inimesed aga lihtsalt külmaks. Umbes kolmandik seireuuringus küsitletutest leiab, et „Nõukogude sümbolikaga sõjamonumentidel pole nende jaoks mingit tähendust“. Maarjamäe memoriaal seostub terve põlvkonna eestlastele ilmselt rohkem kevadise veinijoomiskohaga või „Teneti“ võtteplatsina kui Nõukogude mälestusmärgiga. Vähemalt kuni praeguse monumendisõjani. Kindlaim viis jahtunud sümbolid uuesti kuumaks ajada on ikka nende äralõhkumine.

Ma ei taha pisendada inimeste tundeid, kui Ukraina sõda on muutnud Nõukogude sümbolid uuesti traumeerivaks. Praegu võiks kasutada juhust ja arutada kõigi (mälu)kogukondade osalusel, kuidas üks või teine monument kuumaks läheb, kuidas erineva minevikukogemusega inimesed võiksid üksteisega koos elada ning kuidas linnaruum võiks mineviku keerukust peegeldada. Seda pole vaja eirata. Nii saaks tõepoolest keerulisele küsimusele läheneda demokraatlikult.

Justiitsministri retoorika, et „monumente [kasutatakse] ära Eesti julgeoleku õõnestamiseks ja väära ajalookäsitluse propageerimiseks [ning] riigil tuleb siin kindlasti jõuliselt tegutseda“, meenutab aga pigem nõukoguliku asjaajamise ebameeldivamaid külgi.